

Praktická příručka

Opatření ke zlepšení ochrany
biotopů sýčka obecného

ATHENE

Zachraňme sýčky!

Europäische Union. Europäischer
Fonds für regionale Entwicklung.
Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj.

Ahoj sousede. Hallo Nachbar.
Interreg V A / 2014–2020

Athene | Zachraňme sýčky!

Na projektu ATHENE se podílejí Ekocentrum Drážďany (Umweltzentrum Dresden), Česká společnost ornitologická, Muzeum města Ústí nad Labem a Ústav biologie obratlovců AV ČR. Kooperační partneři zkoumají v česko-saském pohraničí zbytkové populace sýčka obecného a pomocí monitoringu a konkrétních opatření se snaží o jeho záchranu a ochranu. To vše pochopitelně ve spolupráci s obyvateli regionu. Projekt ATHENE je realizován v rámci Programu na podporu přeshraniční spolupráce mezi Českou republikou a Svobodným státem Sasko 2014 – 2020.

Berit Künzelmann, David Maurer, Miroslav Bažant, Martin Šálek

Praktická příručka

Opatření ke zlepšení ochrany
biotopů sýčka obecného

OBSAH

ÚVOD	6
1. POPIS SÝČKA OBECNÉHO	7
Rozšíření	7
Vývoj stavu populace	7
Prostředí	7
Hnízdění	7
Rozpoznávací znaky	7
2. SÝČEK OBECNÝ V SASKU A ČESKU	8
Sasko	8
Česko	8
3. OHROŽENÍ	9
4. PŘESHRANIČNÍ PROJEKT ATHENE	9
5. OPATŘENÍ KE ZLEPŠENÍ STAVU HABITATŮ A NA PODPORU LOKÁLNÍCH POPULACÍ SÝČKA OBECNÉHO	10
5.1.Opatření ke zlepšení nabídky hnízdišť	11
5.2.Tvorba strukturálních prvků	12
5.3.Péče o ovocné sady	13
5.4.Extenzivní péče o krajinu pomocí vhodné seče	14
5.5.Extenzivní péče o krajinu pomocí vhodné pastvy a chovu dobytka	15
5.6.Odstranění technických pastí	16
5.7.Projekty reintrodukce	18
6. ZDROJE	19

Úvod

sýčkové vyhledávají blízkost člověka | foto: Ondřej Prosický

Sýček obecný patří mezi nejohroženější ptáky ve střední Evropě a bez naší pomoci mu hrozí vyhynutí. Přitom ještě pro generaci našich prarodičů byl sýček zcela běžnou a široce rozšířenou sovou. Zejména v posledních desetiletích ale začal výrazně ubývat. A to platí pro Sasko i pro Česko. V roce 2016 byl sýček obecný zařazen na červený seznam hnízdících ptáků v Německu v kategorii 3 (ohrožený). Červený seznam v Sasku zařazuje sýčka obecného dokonce do kategorie 1 (akutně ohrožen vyhynutím). V aktuálním červeném seznamu České republiky z roku 2017 je sýček řazen jako kriticky ohrožený. Hlavní příčinu poklesu početnosti sýčka představuje průmyslové zemědělství, které vedlo k velkoplošnému úbytku vhodných hnízdních i loveckých stanovišť, včetně jeho hlavní kořisti.

Jelikož sýčci obývají zejména lidská sídla, je pro jeho úspěšnou ochranu nutno hledat spolupráci s vlastníky ploch, kde sýčci žijí. Ochrana sýčků může být účinná, jen když se zaměříme na celou škálu příčin, které je ohrožují. Nejdůležitější je zlepšení podmínek na loveckých a hnízdních stanovištích a odstranění technických pastí představujících pro sýčky velké nebezpečí. V této brožuře se dozvíte, jak je možno sýčkům pomoci vhodnými opatřeními ve spolupráci s různými aktéry.

1. Popis sýčka obecného

ROZŠÍŘENÍ

Sýček obývá rozsáhlý areál rozprostírající se v mírném pásmu palearktické oblasti od západní Evropy až po východní Asii a severní Afriku. V Evropě jeho rozšíření sahá od Pyrenejského poloostrova a Velké Británie (kam byl vypuštěn na konci 19. století) na západě až po Ural na východě a na severu, kde je jeho rozšíření omezeno zimními teplotami či hranicí lesa, dosahuje po Dánsko, Pobaltí, Bělorusko a Rusko. Na jihu sýček obývá většinu mediteránních zemí, včetně velkých ostrovů ve Středozemním moři. Stav v Sasku je odhadován na 3–6 hnízdících párů. V Česku žije ještě asi 100–130 hnízdících párů, většina z nich v Ústeckém a Středočeském kraji.

VÝVOJ STAVU POPULACE

Jako mnoho jiných druhů, žijících v zemědělské krajině, i sýček obecný prošel během posledních 50 let v mnoha evropských zemích dramatickým úbytkem populace. Zejména výrazný je tento negativní trend ve střední Evropě, kde byl zaznamenán až 79 % úbytek (Šálek & Schröpfer, 2008). Na mnohých místech ale sýček vymizel zcela.

PROSTŘEDÍ

v různorodé krajině nalezneme mnoho živočichů | foto: Uwe Bartling

Sýček obecný obývá zejména otevřenou, mozaikovitou krajinu, s vysokým zastoupením extenzivních luk, pastvin a volně stojících stromů. V západním Německu hnízdí sýček obecný především v dutinách stromů a ve starých opuštěných sadech. V Česku sýček téměř výhradně hnízdí v lidských sídlech, zejména pak v dutinách budov (např. staré stodoly). Populační hustota sýčka se regionálně výrazně liší, přičemž vyšší hustoty se nacházejí zejména v nižších nadmořských výškách (do 400 m).

POTRAVA

Sýček je potravní generalista živící se širokým spektrem různorodé potravy. Hlavní složky potravy představují hmyz, žížaly ptáci a drobní savci.

sýček loví především při zemi | foto: Jiří Hornek

Význam a zastoupení jednotlivých složek potravy se v průběhu roku výrazně liší. Na podzim a v zimě potravu tvoří ptáci (po velikost kosa), a zejména pak drobní savci (hraboši, myšice a myši, bělozubky a rejsci). Význam této potravy klesá v průběhu jara, kdy podstatnou položku v jídelníčku sýčků tvoří žížaly. Ty mohou být důležité k dosažení dostatečné kondice dospělých ptáků v předhnízdčním období, ale i pro mláďata v prvních týdnech po narození. V době hnízdění, ale i v průběhu celého léta, hraje v potravě sýčků hlavní roli velký hmyz (např. střevlíci, chrousti, kobylky a sarančata) tvořící až 80 % kořisti.

HNÍZDĚNÍ

Kladení vajec začíná většinou ve druhé půli dubna. Průměrná snůška je složena z 3–5 bílých vajec. Na snůšce sedí samice po dobu 22–28 dní, samec ji během této doby krmí. Pak zůstávají mladí sýčkové asi 20–30 dní na hnízdě a po 2–3 měsících opouštějí teritorium svých rodičů.

ROZPOZNÁVACÍ ZNAKY

Samičky velikosti hrdličky jsou větší než samci, kteří velikostí připomínají spíše kosa, ale okem je velikostní rozdíl těžko pozorovatelný. Svrchní stranu těla má sýček obecný tmavě hnědou s bílými skvrnami. Bělostné opeření na prsou je na husto pokryto širokými, hnědými, podélnými pruhy. Zejména nápadné jsou citrónově žluté oči, ploché čelo a kulovitý tvar těla.

sýček patří mezi nejmenší sovy | foto: Jiří Hornek

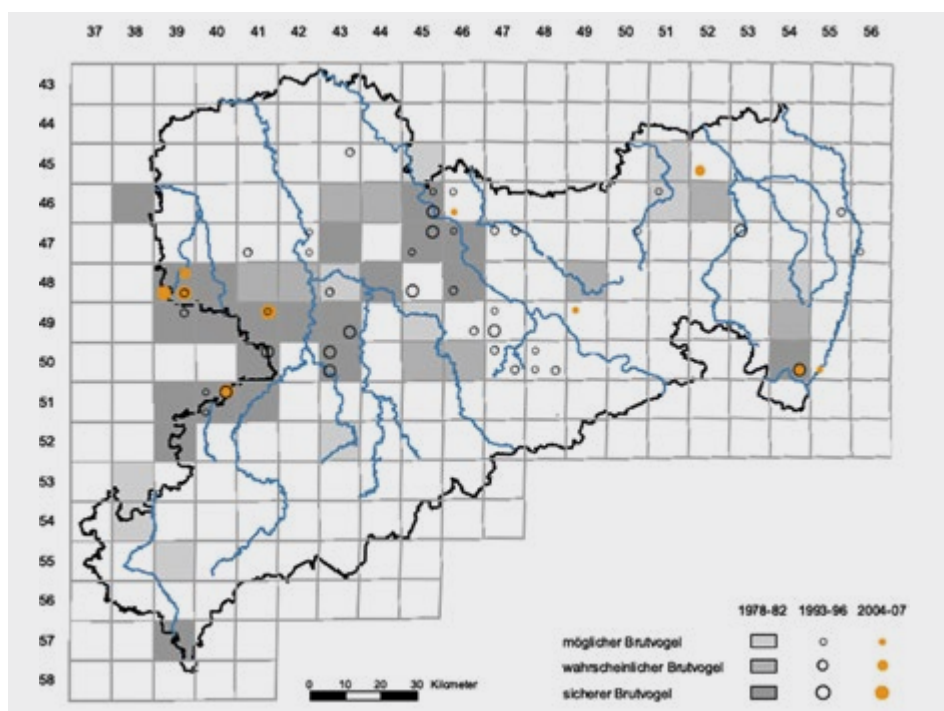
2. Sýček obecný v Sasku a Česku

Od poloviny 20. století probíhá v celém Sasku postupný populační pokles, který vedl až ke kolapsu populace. V Sasku se populace aktuálně odhaduje na 3–6 hnízdících párů (Steffens et al., 2013). Zde žijící sýčkové obecní jsou pro udržení stavu odkázáni na intenzivní péči. Populace sýčka obecného v Sasku představuje pouze 0,07 % jeho populace v celém Německu (Südbeck et al., 2007; Sächsisches Landesamt für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie, 2019).

Současné rozšíření sýčka v Česku má značně ostrůvkovitý charakter a jednotlivé populace oddělují desítky až stovky kilometrů, které jsou sýčky neobsazené. Největší a jádrové populace nyní nalezneme zejména v severozápadních Čechách (Ústecký a Středočeský kraj) a na jižní Moravě. Další malé populace jsou známy z jihozápadního Plzeňska, Královéhradeckého kraje a střední Moravy.

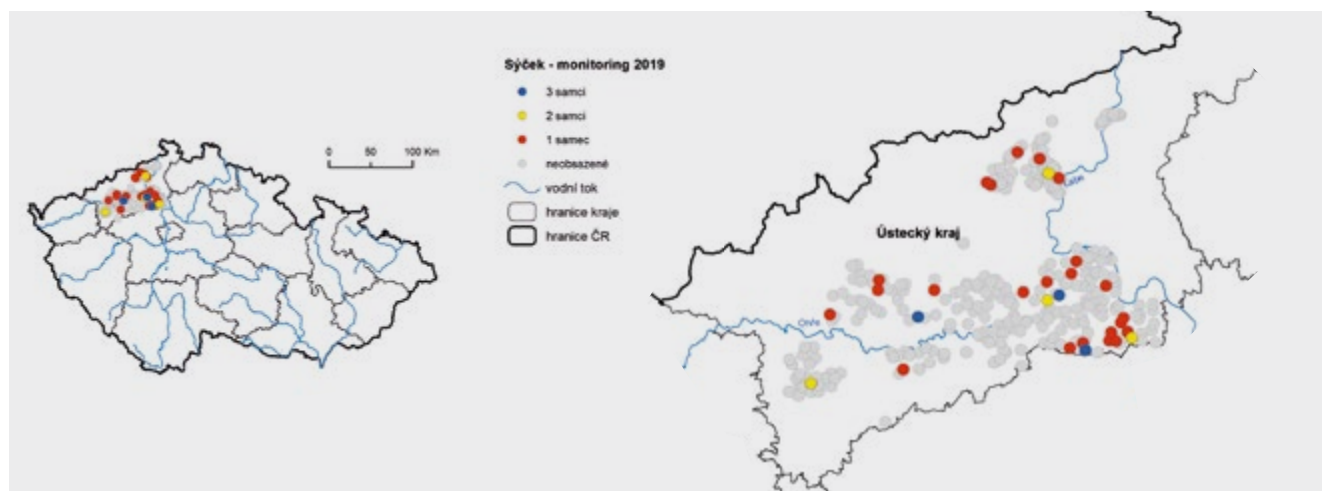
SASKO

1978–1982	60–80 hp
1993–1996	10–30 hp
2004–2007	3–6 hp
hp - hnízdící pár	

Zdroj: Steffens et al., 2013, S.299

ČESKO

Zdroj: Šálek, 2020, nepublikováno

3. Ohrožení

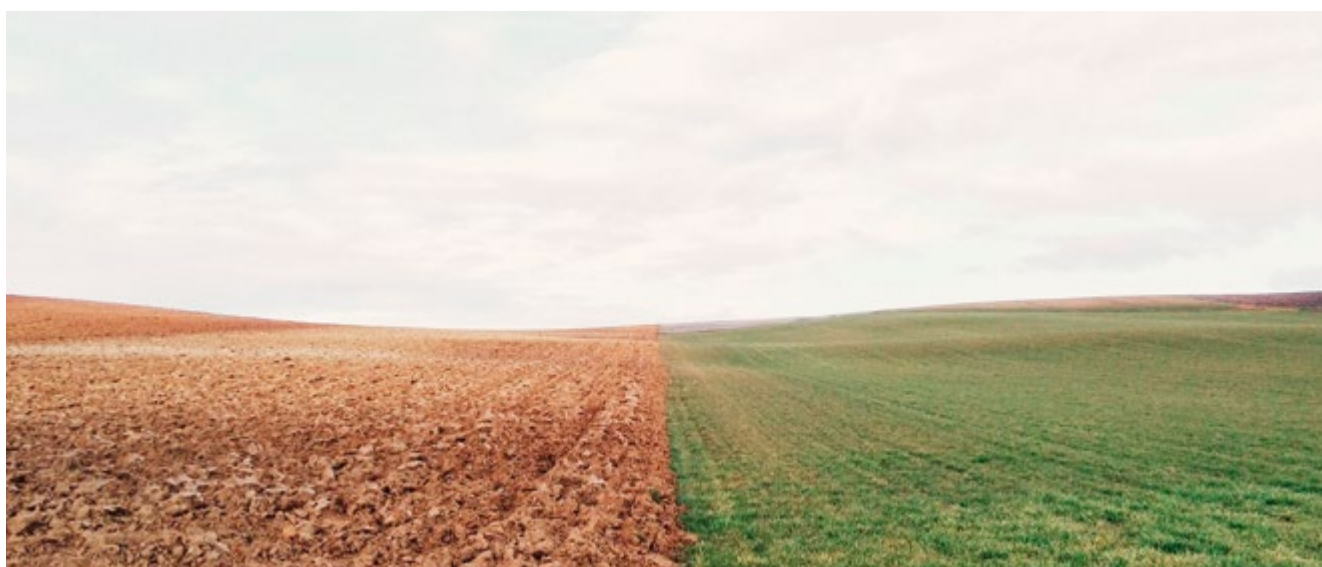
Za hlavní příčinu negativního vývoje stavu populace sýčka obecného je považována ztráta vhodných loveckých i hnízdních biotopů a dále pak úbytek hmyzu, tedy hlavní potravy sýčků během hnízdní sezóny.

Viníkem ztráty těchto vhodných biotopů je hlavně intenzifikace zemědělství, která od druhé světové války vedla k velkoplošným změnám struktury krajiny v celé střední Evropě. Zmizela pro sýčka obecného extrémně důležitá pestrá mozaikovitá krajina, která se homogenizovala a proměnila ve velkoplošnou agrární krajinu. Tím došlo ke ztrátě pro sýčka životně důležitých biotopů (např. staré sady, aleje, drobná políčka, pastviny a louky) a k velkému poklesu potravní nabídky, jakož i v vhodných místech pro hnízdění, odpočinek a úkryt.

Sýčkové pro hnízdění využívají nejrůznější dutiny, dříve hlavně dutiny stromů, v posledních dekadách zejména pak dutiny v budovách, hlavně pak v různých zeměděl-

ských objektech (stodoly, sýpky, stáje). Kromě ztráty přirozených možností hnízdění ve starých ovocných stromech jsou tedy sýčci čím dál více ohrožováni také modernizací a rekonstrukcí těchto zemědělských budov. V neposlední řadě je populace sýčka ohrožena dalšími antropogenními vlivy, jako například riziky spojenými se silniční a železniční dopravou nebo úhyny v technických pastech jako jsou vertikálně stojící roury, komíny, okapy, různé nádrže na vodu, sudy na zalévání, venkovní bazény, velké prosklené plochy, které společně výrazně zvyšují ztráty zejména u mláďat, ale i dospělých jedinců.

Na základě těchto příčin ohrožení lze jasně odvodit kroky a doporučení pro efektivní ochranu sýčka obecného, která musí být realizována na každé sýčky obsazené lokalitě zvlášť a s ohledem na konkrétní nebezpečí vyskytující se v daném místě.

monotónní krajina – kromě kulturních plodin je zde málo života | foto: pixabay

4. Přeshraniční projekt ATHENE

V projektu ATHENE spolupracují drážďanské Ekologické centrum (Umweltzentrum Dresden), Česká společnost ornitologická, Muzeum města Ústí nad Labem a Ústav biologie obratlovců AV ČR. Kooperační partneři se v sasko-českém pohraničí zabývají výzkumem a udržením zbylé populace sýčka obecného.

Z důvodu historického vývoje populace sýčka a v důsledku zrychlujícího se vymírání mnoha druhů po celém světě tak můžeme monitoringem a ochranou této malé sovy trochu přispět k lepšímu pochopení souvislostí a přijmutí

vhodných protiopatření. V rámci projektu realizovaná ochranná opatření mají napomoci k udržení a dalšímu navýšení populace sýčka obecného, a to i ve spolupráci s místním obyvatelstvem.

Projekt ATHENE je realizován v rámci programu přeshraniční spolupráce mezi Svobodným státem Sasko a Českou republikou 2014 – 2020. Projekt byl zahájen v roce 2017 a končí v květnu 2020. Více o projektu se dozvíte na:

athene.uzdresden.de (v němčině) či na

birdlife.cz/athene (v češtině).

5. Opatření ke zlepšení stavu habitatů a na podporu lokálních populací sýčka obecného

☐ ZLEPŠENÍ NABÍDKY HNÍZDIŠŤ

Instalace hnízdních pomůcek, údržba starých stromů

☐ TVORBA STRUKTURÁLNÍCH PRVKŮ

Zakládání hromad dříví a kamení, vytváření pose-
dů pro vyhledávání potravy a úkrytů

☐ PÉČE O OVOCNÉ SADY

Vhodná péče o stromy a řez stromů, extenzivní
seč/pastva

☐ EXTENZIVNÍ PÉČE O KRAJINU/SEČ

Pásová/mozaikovitá seč

☐ EXTENZIVNÍ PÉČE O KRAJINU/PASTVA

Zamezení nadměrné pastvy, mozaiková pastva

☐ ODSTRANĚNÍ TECHNICKÝCH PASTÍ

Redukce rizik u sudů na vodu, napáječek; uzavření
vstupů do ventilačních šachet nebo fukarů

☐ PROJEKTY REINTRODUKCE

Podpora vhodného chovu a druhově
vhodné reintrodukce

5.1. Opatření ke zlepšení nabídky hnízdišť

v rámci projektu ATHENE bylo na vhodných místech nainstalováno více jak 100 budek pro sýčka | foto: Uwe Bartling

Sýčkové hnízdí v dutinách a v prostředí střední Evropy upřednostňují převážně hnízdiště ve stromech. Mají v oblibě především staré ovocné stromy a stromy ořezané na hlavu. Volba místa hnízdiště je silně ovlivněna místní situací. Pokud chybí vhodné stromové dutiny, pak sýček zakládá také hnízdiště v budovách (Schönn et al. 1991). Zkušenosti z Čech jsou však odlišné. Zde se sýčkové téměř vždy a rádi usazují v budovách, i když je k dispozici dostatek přirozených dutin.

Pro udržení a pozitivní vývoj stavu populací je zásadní dostatečná nabídka hnízdních dutin, které mohou být využity jako hnízdo a celoročně jako denišť. Jelikož hnízdění sýčků je ohrožováno řadou predátorů, můžeme je podpořit instalací bezpečných hnízdních budek, tzv. sýčkovníků. Sýčkové rádi přijímají hnízdní budky (Bauer et al. 2005) a zvýšení nabídky hnízdišť může trvale přispět ke zvýšení stavu populace.

Tak bylo možno v Hesensku v oblastech, které leží v bezprostřední blízkosti osídlených teritorií sýčků, dosáhnout výrazného nárůstu stavu pomocí umístění více než 100 budek. Zlepšení nabídky hnízdišť může mít však trvalý efekt na populaci pouze v případě, pokud okolní habitaty nabízí principiálně vhodné prostředí pro život sýčka obecného (Cimotti & Lehr 2009). Pro umístění budek na

budovách a na stromech jsou k dispozici různé druhy budek. Velký význam má odpovídající ochrana před predátory jako je kuna nebo kočka. Budky mají být umístěny tak, aby minimalizovaly ztráty způsobené predátory nebo může být přímo na budku umístěna ochrana před kunami.

Podrobný návod na stavbu a umístění různých budek naleznete na: athene.uzdresden.de nebo birdlife.cz/athene

5.2. Tvorba strukturálních prvků

v různorodé krajině nalezneme mnoho živočichů | foto: Berit Künzelmann

Strukturně a potravně bohatý biotop s dostatkem úkrytů a s prostorem pro hnízdění je pro sýčka optimální. Strukturální prvky v teritoriích sýčků zvyšují hodnotu jejich habitatů. Mohou to být například hromady dřeva a kamení. Nabízejí útočiště v mezerách a dírách jako denišť nejen sýčkovi obecnému, ale ukrývají také řadu hmyzu a jsou biotopem pro malé savce, kteří sýčkovi obecnému mohou sloužit jako potrava.

Dále jsou tyto strukturální prvky vhodné jako posedy, ze kterých může sýček obecný přehlédnout svoje teritorium a může odsud vyhlížet kořist. Tyto prvky jsou důležité také pro mladé ptáky, neboť se zde mohou schovat před predátory a nalézt tu i vhodné úkryty během dne (Bauer et al 2005).

Další možností, jak vytvořit takové pozorovatelné, je postavení bidýlek. Ty také rádi využívají jiní dravci jako poštolka nebo káně. Na plochách, kde se pasou zvířata, také jako posed často používají kůly pro ohrazení pastviny.

5.3. Péče o ovocné sady

druhové různorodosti lze napomoci zakládáním ovocných sadů | foto: Berit Künzelmann

Žádný jiný pták tolik nesymbolizuje staré duté stromy v ovocných sadech jako sýček obecný. V některých částech Německa je tato sova typickým obyvatelům těchto chráněných biotopů. Tato tradiční forma pěstování ovoce většinou skrývá vysokokmenné ovocné stromy nejrozmanitějších druhů a poddruhů v rozmanitých věkových a velikostních skupinách.

Stromy v ovocných sadech patří kvůli intenzivnímu zemědělství a rychle rostoucí spotřebě plochy pro stavby silnic a dalších lidských staveb k ohroženým biotopům.

Jejich strukturální bohatství nabízí optimální životní prostředí nejen sýčkově obecnému jako bioindikačnímu druhu těchto habitatů, nýbrž také řadě dalších druhů obratlovců i bezobratlých. Aby bylo možno chránit tyto centra druhové rozmanitosti a zachovat je jako specifické biotopy, je potřeba o ně pečovat a patřičným způsobem je obhospodařovat. Kromě správné a pro dané prostředí vhodné volby odrůd je třeba při sázení nových stromků a řezu věnovat pozornost některým doporučením a pravidlům, která jsou obsažena již v řadě publikací:

Pro zakládání, péči a obhospodařování těchto ovocných sadů vydalo saské Státní ministerstvo životního prostředí, zemědělství a geologie rozsáhlou publikaci „Streuobst in Sachsen“ („Ovocné sady v Sasku“), která je k dispozici ke stažení na internetové stránce:

<https://publikationen.sachsen.de/bdb/artikel/16430/documents/21039>

Podrobné informace o pěstování, zakládání a obhospodařování ovocných sadů nabízí také internetová stránka www.streuobst-in-sachsen.de, která je součástí vzdělávacího a informačního projektu na ochranu přírody, který realizuje spolek Zemský svaz péče o krajinu severozápadního Saska (Landschaftspflegeverband Nordwestsachsen e.V.) a kampaně „Oponu vzhůru pro saskou přírodu“ („Vorhang auf für Sachsen Natur“).

5.4. Extenzivní péče o krajinu pomocí pásové seče

mozaikové kosení podporuje druhovou rozmanitost i péči o trávník | foto: Martin Šálek

Předpokladem pro zachování a posílení stavu populace sýčka je existence dostatečné potravní základny. Sýček obecný je odkázán na celoroční nabídku extenzivních a krátkostébelných luk a pastvin, neboť lov potenciální kořisti se odehrává hlavně na zemi (STEFFENS et al. 2014).

Kromě menších obratlovců jako jsou hraboši nebo ptáci se sýček obecný s oblibou živí bezobratlými živočichy, jako např. brouky, škvory nebo kobylkami. Především pro mláďata na hnízdě a v jarním období bez mrazu tvoří velký podíl potravy žížaly. Hmyz může tvořit až 75 % kořisti sýčků (SCHÖNN et al. 1991).

Kořist sýčka většinou žije ve vyšší vegetaci, odkud se ale dostává i do okolních sečených ploch, kde ji může sýček lovit. Krátce střižené luční plochy však sýčkovi prakticky žádnou kořist neposkytují, protože ta zde nenachází vhodné životní podmínky. Při kosení luk, zahrad či trávníků proto nechme pás neposečené trávy, který může sloužit jako důležité stanoviště pro hmyz či drobné savce.

Na jednorázově celoplošně sečených loukách chybí úkryty pro hmyz a drobné savce a jejich potravní potenciál pro sýčky se tak výrazně snižuje. Stojící stará tráva nabízí kromě zvýšení počtu jedinců hmyzu i drobných savců také možnost vysemenění pozdně kvetoucích rostlin. Mozaikové či pásové seče zelených ploch tak významným způsobem podporují druhovou rozmanitost luk, z nichž prosperuje nejen sýček.

Neposečené pruhy trávy necháváme zejména tam, kde se nachází dostatečný počet loveckých posedů (např. okraje budov, stromy, plotní kůly, keřové pásy), protože tato místa jsou významná pro lov drobné kořisti. Nepokosené plošky a okraje by měly zabírat alespoň pětinu celkové plochy louky.

5.5. Extenzivní péče o krajinu pomocí vhodné pastvy a chovu dobytka

na pastvinách lze aplikovat mazaikovou pastvu | foto: Berit Künzelmann

Kromě extenzivní a vhodné seče může ke zhodnocení biotopů sýčka obecného přispět také extenzivní pastva. Podobně jako u seče je také u pastvy nutno stejnou měrou dbát na to, aby existovaly plochy, na kterých roste stará tráva a vzrostlá vegetace.

Oplůtkovým systémem, tzn. částečným ohrazením mobilními ploty a spásáním dílčích ploch, se vytváří strukturně bohaté mozaikové biotopy, které podporují potravinovou základnu sýčka obecného, protože vytvářejí útočiště pro hmyz a malé savce. Podobného mozaikovitého efektu při pastvě lze dosáhnout také nižším počtem hospodářských zvířat na plochu pastviny. Množství zvířat záleží na úživnosti dané pastviny. Vlhčí na živiny bohatá louka snese větší množství dobytka, než pastvina stepního charakteru

s kamenitým podložím. V případě extenzivních pastvin jsou důležité také tzv. nedopasky čili ostrůvky bylin, kterým se dobytek primárně, v případě, že má na výběr, vyhýbá (např. porosty kopřiv, bodláky). Pro extenzivní pastvinu s velkou biodiverzitou jsou důležitými prvky také strukturně různorodé porosty dřevin, ať už jde o ostrůvky křovin nebo soliterně stojící stromy či jejich skupiny.

5.6. Odstranění technických pastí

V lidském prostředí jsou sýčci vystaveni řadě nebezpečí v podobě technických pastí, jako jsou různé nádrže na vodu, větrací šachty, svisle stojící roury či fukary na seno, ze kterých se sýčci nedokáží dostat a hynou v nich. V takovýchto technických pastech uhynula v posledních desetiletích více jak třetina (36 %) sýčků, u nichž známe příčinu smrti, ale i řada dalších ohrožených ptáků, což dokládá třeba nálezy 28 mrtvých sov pálených v jediné ocelové trubce od fukaru na seno. Zabezpečení takových pastí je přitom často rychlé a jednoduché.

Nádrže a napaječky

otevřené vodní plochy představují pro zvířata nebezpečí – plovákem jej zmenšíte |
foto: Martin Šálek

O nebezpečí cíhající na ptáky a mnoho jiných živočichů v napaječkách pro dobytek a různých nádobách na zachytávání dešťové vody, které najdeme téměř u každého domu, se mnoho neví. Bohužel nádoby všech možných

velikostí s kolmými stěnami jsou často smrtící pastí nejen pro ptáky, ale i pro čmeláky, včely, obojživelníky, ještěrky, veverky i další hlodavce. Nesmíme zapomínat ani na bazény. Ptáci i jiní živočichové do nich i jiných nádob s vodou často padají ve snaze se napít a nedokáží po kolmé a hladké stěně nádrže vylézt, brzy jim zvlhne peří a utopí se.

Úhyny v nádržích představují nejdůležitější příčinu mortality sýčků. V posledních dvou dekádách v nich zahynulo 20 % sýčků, u nichž známe příčinu smrti.

Tyto nádoby s vodou by měli být buď opatřeny pomůckou pro vylezení ven (např. pletivo na vnitřní straně sudu) nebo plovákem (např. dřevěný, pěnový). S pomocí plováků nebo drátěného pletiva se ptáci mohou bezpečně napít či vylézt po spadnutí do vody sami bez pomoci ven. Nepoužívané nádoby je nutné zakrýt a převrátit.

Také větší betonové nádrže a bazény jsou potenciálními zdroji smrtelných nebezpečí, většinou kvůli příliš hladkému a strmému břehu. Také zde se nabízí využití pomůcek pro vylezení ven, které současně pomohou i hmyzu a obojživelníkům.

Umělé dutiny

Pro sýčky jsou velmi nebezpečné i různé duté vertikálně postavené roury, včetně těch zapomenutých, opřenes někde ve stodole. Sýčci, ale i další ptáci, kteří do nich ze zvědavosti vlezou, se již po hladkých stěnách z úzkého prostoru nedokáží dostat ven a hynou. Stejně riziko pak přináší okapové svody končící v kanalizaci, ale i komíny. V zemědělských objektech takové smrtící pasti představují duté ventilační šachty či staré potrubí od vzduchotechniky a všude jinde duté betonové sloupky (bez vrchních čepiček) pro rozvod elektrické energie.

Svisle stojící roury stačí položit do vodorovné polohy nebo horní vstup trubky či fukaru uzavřít pletivem nebo jiným způsobem, a tím zamezit uvážnutí ptáků v těchto pastech. Podobným případem jako svislé roury jsou okapy, zejména ty, které ústí pod zem či do nádrží na vodu a jejich spodní část tak není volně otevřená na zem. Takové okapy lze u horního ústí do svislé okapové spádnice opatřit drobnookým pletivem, které zároveň zabráni i ucpávání podzemního kanálku odvádějícího vodu z okapu listím a dalším pevným splachem. Existují i různé profesionální okapové systémy s mřížkou po celé délce horizontálního okapu, které primárně zabráňují zanášení okapu listím apod., ale druhotně jsou užitečné i pro bezpečnost sýčků. I komíny představují často pro sýčky smrtelné nebezpečí,

protože jim připomínají dutinu vhodnou k úkrytu. Sýček uvízlý v komínu se z něj bez cizí pomoci již nedostane. Proto je vhodné na sýčky obsazených místech na komíny nainstalovat lapače jisker či podobná zařízení, která horní

ústí komínu pro sýčky znepřístupní. Tato zařízení by ale vždy měl instalovat odborník a měla by k tomu být určena. Domácí kutilství v tomto směru totiž může v krajním případě skončit požárem.

svise stojící roury stačí položit do vodorovné pozice | foto: Martin Šálek

Další nebezpečí

Velké zasklené plochy, zejména ty reflexní, které odrážejí obraz okolní krajiny, jsou jedním z významných zdrojů úmrtí ptáků a buď by vůbec neměly být stavěné, nebo je potřeba je pro ptáky zviditelnit. To lze například realizovat tak, že se skleněné tabule polepí vzorem úzkých pruhů či jinými vzory. Jednotlivé části polepu by ale od sebe neměly být vzdálené více než 10 cm, aby si pták nemyslel, že mezi polepy má dostatek místa na průlet.

Existují i různé UV samolepky na sklo, které lidské oko skoro nevidí a tak nejsou na skle tolik rušivé, ale ptáci, kteří vidí i v UV spektru, je vidí jako jasný zářící objekt. Stále s oblibou používaná jedna silueta dravce na celou zasklenou plochu v tomto případě opravdu nic neřeší a její účinnost je stále přetrvávajícím mýtem. Pták se siluetou dravce opravdu nebojí, vidí ji pouze jako překážku v letu, které se sice vyhne, ale narazí do skla hned vedle ní. V mnoha případech ale není toto poměrně nákladné opatření na oknech nutné a na větším, nebezpečném okně stačí použít jen záclony, žaluzie či závěsy.

Vedle těchto technických pastí představuje jedno z dalších velkých antropogenních nebezpečí silniční a železniční doprava. K alespoň částečné redukci těchto nebezpečí přispívá promyšlená volba umístění budek a denišť pro sýčky. V průběhu hnízdění (květen–červenec) v blízkosti hnízdišť sýček je vhodné zamezit sečení travnatých pásů podél silničních komunikací, zejména nejsou-li v okolí jiné posečené, vypasené či krátkostébelné porosty. Tento problém může být částečně řešen podporou pestrosti krajiny v teritoriích a vhodného managementu v okolí hnízdních lokalit, které pokud poskytnou dostatek potravy, sníží motivaci sýček vyhledávat silniční okraje.

Důležitým opatřením pro eliminaci úhynů sýček na dopravních komunikacích je dodržování dostatečné vzdálenosti (minimálně 500 m) od frekventovaných silnic a železnic při instalaci hnízdních budek. Management silničních okrajů by mohl být dále směřován na podporu výsadby keřů kolem dopravních komunikací a tím snížení využívání preferovaných travnatých pásů pro lov potravy.

5.7. Projekty reintrodukce

Reintrodukce ano, ale jak? Sporná otázka i mezi experty | foto: Uwe Bartling

Reintrodukce sýčka obecného je sporná praxe. Příznivci v ní často spatřují poslední šanci, jak v určité oblasti udržet stav populace tohoto druhu. Efekt repatriací na obnovu dlouhodobě životaschopných populací je sporný. Například v Bavorsku bylo mezi lety 1978–1990 vypuštěno celkem 109 mláďat, ale žádný hnízdní pár nebyl zaznamenán po ukončení projektu. V Sasku bylo mezi lety 1990–2003 vypuštěno celkem 79 mláďat. Během projektu byli vidáni solitérní jedinci, nicméně po ukončení projektu v oblasti nehnízdil žádný pár. V Braniborsku bylo mezi lety 1987–2002 vypuštěno 233 ptáků (90 jedinců na jaře a 176 na podzim) a devět ptáků ve studijní oblasti také zahnízdilo. V Sársku bylo mezi lety 2001–2003 celkově vypuštěno 40 sýčků a po ukončení projektu v oblasti byli zaznamenány dvě hnízdní samice. V severovýchodní Francii bylo mezi lety 1993–2002 vypuštěno 85 mláďat, která byla jak příkládána do hnízd divokých ptáků, tak i vypuštěna z mobilních klecí a následně telemetricky sledována. Z 35 telemetricky sledovaných jedinců bylo 22 nalezeno mrtvých krátce po vypuštění, 12 zmizelo z místa vypuštění a jedno mládě bylo sledováno pět měsíců a pak také zmizelo. Od dalšího vypuštění bylo opuštěno. Van Nieuwenhuysen et al. (2008) shrnuje, že mezi lety 1978–2002 bylo v různých oblastech západní Evropy vypuštěno 875 ptáků, což vedlo k prokázanému zahnízdění 21 vypuštěných párů.

Odpůrci se naopak mimo jiné odvolávají na to, že zvířata používaná pro odchov často vykazují nízkou genetickou variabilitu, jsou vypouštěna do nepřipraveného/nevhodného prostředí, nejsou známy příčiny populačního poklesu a není zajištěna dlouhodobá péče o reintrodukovanou populaci. Navíc vytýkají, že vypuštění nízkého počtu jedinců neslibuje velkou šanci na úspěch. A ve skutečnosti ve volné přírodě přežije často pouze nízký počet reintrodukovaných zvířat.

V následujícím textu představíme několik bodů, na které je třeba při reintrodukci dbát.

Rozsah a podmínky repatriací musí splňovat celosvětově platná kritéria shrnutá v publikaci „Pravidla pro reintrodukce a ostatní ochranné translokace“ vydaná IUCN (IUCN 2013). Problému nízké genetické variability chovaných zvířat lze předejít analýzou genetického materiálu, která může zjistit vhodný genetický původ vypouštěných jedinců. Genetický materiál je vhodné získávat aplikací neinvazivních metod, např. sběrem peří po přepeřování. U zvířat v zajetí se nabízí také odebrání vzorků krve.

Než vůbec může být reintrodukce zahájena, je nezbytné vypracovat koncept reintrodukce. Ten mimo jiné stanovuje a popisuje rozsah plánované reintrodukce či kritéria pro její přerušení. Tím je také stanoveno, od jakého okamžiku lze projekt považovat za úspěšný a lze jej tedy ukončit. Resp. od kterého okamžiku nedošlo ke kýženému úspěchu a projekt musel být ukončen. Tento koncept je často podkladem pro získání povolení k reintrodukci od příslušných orgánů ochrany přírody.

Před vypouštěním ptáků je potřeba podrobně zhodnotit rizika, určit klíčové faktory úbytku, monitorovat současné rozšíření či vybrat lokality s vhodnými biotopy a s udržitelným hospodařením. V dalším kroku je potřeba zvládnout přípravu voliérových ptáků na vypouštění (učení mladých jedinců samostatnému lovu různé kořisti, rozpoznávání predátorů) a po jejich vypuštění zvířata podrobně sledovat pomocí telemetrie, která bude poskytovat informace o rozptýlu, využívání jednotlivých biotopů, přežívání či příčinách mortality. To, že se sýčci ochotně množí v chovech a máme tak k dispozici velký počet mláďat, nás rozhodně neospravedlňuje k jejich bezhlavému vypouštění do přírody.

Po zahájení přípravných prací reintrodukce je zapotřebí hodně trpělivosti. Reintrodukce potřebuje čas a přípravu. U úspěšného projektu reintrodukce v německém pohoří Harz začaly přípravy na vypuštění do volné přírody v roce 1992 (Kluschke et al., 2015). První konkrétní vypuštění proběhla ale teprve v roce 2000. První hnízdící pár ve volné přírodě byl prokázán až v roce 2004.

Přitom je důležité předtím, než se zvířata vypustí na svobodu, využít některá mláďata pro zvýšení počtu chovaných jedinců. Jen tak lze do budoucna zajistit dlouhodobý dostatečný počet mláďat pro úspěšné vypuštění.

Dále je nutné před vypuštěním dostatečně připravit lovecké a hnízdní habitaty. Optimalizovat habitat lze například založením oplocených pastvin pro hospodářská zvířata. Zkušenosti z takových přístupů ukazují, že se tím pomůže nejenom sýčkoví obecnému, ale také ostatním druhům živočichů i rostlin.

Při samotném vypuštění je rozhodující správný postup. Přitom je možno použít vícero metod (Kluschke et al., 2015). Jedna možnost je vypuštění pomocí mobilních reintrodukčních voliér, ve kterých byli sýčkové již nějakou

dobu před vypuštěním umístěni na vybraném místě. Pro vypuštění sýčků na svobodu pak stačí už jen otevřít dveře voliéry.

S cílem ulehčit sýčkům první dny na svobodě jim lze ještě nějakou dobu do voliéry dodávat krmení. Jelikož si zvířata mohou předem zvyknout na okolí, je tato metoda označována jako „soft release“ (Kluschke et al., 2015).

Proti ní stojí metoda „hard release“, při které jsou sýčkové obecní dopraveni k vypuštění do vhodného biotopu a jsou vysazeni v hnízdní pomůcce pro sýčky (Kluschke et al., 2015). Tato metoda se jeví ale jako značně neefektivní. V neposlední řadě je třeba mít na paměti, že reintrodukční projekt prakticky nemůže zvládnout jediná osoba. K úspěchu takového projektu může přispět široká síť spolupracovníků, skládající se z chovatelů, spolků a úřadů. Mnoho reintrodukčních projektů funguje na dobrovolnickém základě. Přesto však jsou často spojeny s náklady (jako u úspěšného projektu v Harzu) v řádu několika tisíc EUR ročně (Kluschke et al., 2015). V takovém případě dává smysl široký networking, díky kterému lze případně získávat i dotační prostředky a další příspěvky.

6. ZDROJE

Bauer, H.-G., Bezzel, E., Fiedler, W. (vydavatel) (2005): *Kompendium der Vögel Mitteleuropas. Alles über Biologie, Gefährdung und Schutz*. Band 1 Nonpasseriformes – Nichtsperlingsvögel. 2. vydání. Wiebelsheim: Aula-Verlag. 808 s.

Cimiotto, D., Lehr, R. (2009): *Gegen den Trend – Bestandsszunahme und Wiederausbreitung des Steinkauzes (Athene noctua) in Hessen*. In: Stubbe, M. (vydavatel): *Populationsökologie von Greifvogel- und Eulenarten – Population Ecology of Raptors and Owls*. Band 6., Halle (Saale). S. 389 – 401.

IUCN/SSC (2013): *Guidelines for Reintroductions and Other Conservation Translocations*. Version 1.0. Gland, Switzerland: IUCN Species Survival Commission, viiii + 57 s.

Kluschke, M., Teulecke, H., Kartheuser, E., Kluschke, U. (2015): *Bericht zum Wiederansiedlungsprojekt für den Steinkauz im „Nördlichen Harzvorland“ für die Jahre 2011 bis 2014*, Halle.

Sächsisches Landesamt für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie (2019). *Artensteckbrief Athene noctua*. K dispozici na: https://www.artensteckbrief.de/?ID_Art=398&BL=20012. Staženo dne: 16.08.2019.

Šálek, M., Schröpfer, L. (2008): *Recent decline of the little owl (Athene noctua) in the Czech Republic*. Pol. J. Ecol. 56, 527–534.

Schönn, S., Scherzinger, W., Exo, K.-M., Ille, R., (1991): *Der Steinkauz. Athene noctua mit 28 Tabellen*. Wittenberg Lutherstadt: Ziemsen. 273 s.

Steffens, R., Nachtigall, W., Rau, S., Trapp, H. & Ulbricht, J. (2013): *Brutvögel in Sachsen*. Sächsisches Landesamt für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie, Dresden, 656 s.

Südbeck, P., Bauer, H.-G., Boschert, M., Boye, P. & Knief, W. (2007). *The red List of breeding birds of Germany, 4th edition, 30 November 2007*. Ber. Vogeschultz 44: 23–81.

ATHENE

Zachraňme sýčky!

Praktická příručka
Opatření ke zlepšení ochrany
biotopů sýčka obecného

TIRÁŽ

Umweltzentrum Dresden e. V.

Schützengasse 16 – 18

01067 Dresden

athene.uzdresden.de

Redakční uzávěrka: březen 2020